
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 332.13(477)

DOI <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.4.3>

Адвокато́ва Н.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2027-7464>

Повод Т.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8191-5488>

Advokatova Nadiia, Povod Tetyana
Kherson State Agrarian and Economic University

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ РЕЖИМІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН

EXPERIENCE OF USING SPECIAL MODES ECONOMIC ZONES

У статті розглянуто досвід функціонування спеціальних економічних зон (СЕЗ) у різних країнах. Досліджено досвід використання СЕЗ у Польщі, де на цей час функціонують 14 СЕЗ, інвестовано близько 100 мільярдів злотих іноземних інвестицій, створено кількасот тисяч нових робочих місць. Розглянуто використання СЕЗ в Україні та їх ефективність діяльності. Розглянуто преференції, що надаються урядами для їх ефективної діяльності. Наведено статистичні дані щодо показників динаміки функціонування СЕЗ та країн-інвесторів. Окреслено дискусійні питання щодо доцільності та ефективності діяльності СЕЗ. Визначено основні проблеми, які завадили СЕЗ досягти планових результатів, та розкрито їх причини. Окреслено перспективи подальшого застосування спеціальних економічних зон та сформувано пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази їх застосування для забезпечення їх використання для стимулювання економічної діяльності в регіонах України. Вироблено рекомендації щодо удосконалення правового забезпечення функціонування СЕЗ в Україні.

Ключові слова: спеціальні економічні зони, інвестиційна привабливість, конкурентоспроможність, інноваційно-інвестиційна діяльність, нові форми організації бізнесу.

В статье рассмотрен опыт функционирования специальных экономических зон (СЭЗ) в разных странах. Исследован опыт использования СЭЗ в Польше, где в настоящее время функционируют 14 СЭЗ, инвестировано около 100 млрд. злотых иностранных инвестиций, создано несколько тысяч новых рабочих мест. Рассмотрены использование СЭЗ в Украине и их эффективность деятельности. Рассмотрены преференции, предоставляемые правительствами для их эффективной деятельности. Приведены статистические данные по показателям динамики функционирования СЭЗ и стран-инвесторов. Обозначены дискуссионные вопросы касательно целесообразности и эффективности деятельности СЭЗ. Определены основные проблемы, которые помешали СЭЗ достичь плановых результатов, и раскрыты их причины. Обозначены перспективы дальнейшего применения специальных экономических зон и сформулированы предложения по совершенствованию нормативно-правовой базы их применения для обеспечения их использования для стимулирования

экономической деятельности в регионах Украины. Выработаны рекомендации по совершенствованию правового обеспечения функционирования СЭЗ в Украине.

Ключевые слова: специальные экономические зоны, инвестиционная привлекательность, конкурентоспособность, инновационно-инвестиционная деятельность, новые формы организации бизнеса.

The experience of functioning of special economic zones in different countries is considered. The experience of using special economic zones in Poland, where 14 special economic zones are currently functioning, about 100 billion zlotys of foreign investments, and several hundred thousand new jobs has been studied. The use of special economic zones in Ukraine and their efficiency are considered. The preferences provided by governments for their effective operation are considered. Statistical data on the indicators of the dynamics of the functioning of special economic zones and investor countries are presented. Discussion questions concerning expediency and efficiency of activity of special economic zones are outlined. World experience shows that special economic zones are one of the main organizational and economic forms of attracting investment and stimulating innovative economic activity of regions, industries and the economy as a whole. The key conditions for the effectiveness of these economic tools are stimulating for their businesses a special regime of economic activity and planned and consistent policy of its application. The tangible effect in the country occurs no earlier than 10–15 years after the start of their application. Ukraine has followed the path of world trends and the experience of its neighboring countries, and since 1995 special economic zones have actually been operating in our country. Thus, Ukraine already has about 20 years of experience in their operation. Estimates of the effectiveness of the application of these economic tools in the scientific literature, periodicals and government documents and/or accompanying documents to them are ambiguous from negative to positive. The main problems that prevented the special economic zones from achieving the planned results were identified and their causes were revealed. Prospects for further application of special economic zones are also outlined and proposals are made to improve the regulatory framework for their use to ensure their use to stimulate economic activity in the regions of Ukraine. Recommendations for improving the legal support for the functioning of special economic zones in Ukraine have been developed.

Key words: special economic zones, investment attractiveness, competitiveness, innovation and investment activity, new forms of business organization.

Постановка проблеми. Спеціальні (вільні) економічні зони (СЕЗ) надійно увійшли у світову практику господарської діяльності. Спеціальні економічні зони є одними з основних організаційно-економічних форм залучення інвестицій та стимулювання інноваційної економічної діяльності регіонів, галузей та економіки країни загалом. Ключовими умовами дієвості цього економічного інструментарію є стимулюючий для їх суб'єктів господарювання спеціальний режим економічної діяльності та планова й послідовна політика його застосування. У світовій практиці впровадження та функціонування СЕЗ, згідно з різними джерелами інформації, налічується від 400 до 2 000 вільних економічних зон, тому нині очевидно є необхідність об'єктивного підбиття підсумків їх застосування, визначення основних проблем та окреслення перспективи, що визначає актуальність статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження про СЕЗ/ВЕЗ проводили й проводять як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Зокрема, економісти М. Фразье, Р. Рей, Р. Болін (США) розглядають етапи еволюції та класифікацію вільних економічних зон, звертають основну увагу на аналіз підприємницької діяльності фірм, які розміщені в СЕЗ, аналізують систему пільг. У дослідження цих питань значний внесок зробили також вчені інших країн, зокрема Німеччини (Е. Лоувен, І. Полулях), Франції (Ж. Дюшен, А. Базель), Польщі (Я. Монкевич), а також вітчизняні науковці (О.С. Чмир, В.І. Пила, І.М. Бобух І.М.), які досить детально розкрили проблематику створення та функціонування СЕЗ в Україні. Слід відзначити праці провідних науковців ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» В.С. Кравцівго, П.В. Жук та інших, якими здійснено значні прикладні напра-

цювання з питань СЕЗ (пакет документів щодо створення комплексної СЕЗ «Львів», СЕЗ туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець» і «Яремче», проект Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у гірських зонах України та обґрунтування його необхідності»).

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення рекомендацій щодо функціонування наявних та створення новітніх типів функціонування С(В)ЕЗ в Україні на основі вивчення зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Результатом існування спеціальних економічних зон (СЕЗ) у багатьох країнах є їх ефективність у вирішенні питань щодо стимулювання розвитку економіки, підвищення технологічного рівня виробництва та зміцнення конкурентоспроможності національної економіки загалом. За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку, спеціальна економічна зона – це обмежена територія з особливим юридичним статусом і пільговими економічними умовами для національних або іноземних інвесторів [1]. Серед цілей, які переслідує країна, що розвиває СЕЗ, слід назвати такі:

- залучення іноземних та вітчизняних інвестицій, нових технологій виробництва товарів і послуг;
- стимулювання виробництва;
- ефективний розвиток регіонів країни, збалансоване розміщення трудових та інших ресурсів на її території.

В Україні правова база для створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) розроблялася ще на початку 90-х років ХХ ст. Закон України «Про загальні принципи створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» був ухвалений у 1992 році [14]. Згідно зі ст. 1 цього Закону визначено, що «спеціальна (вільна) економічна зона являє собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб».

Загалом в Україні було створено 12 СЕЗ у 8 регіонах України. Метою створення спеціальних (вільних) економічних зон є залучення іноземних інвестицій та сприяння їм, активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення та впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України.

Початком заснування першої особливої економічної зони є її створення у минулому столітті в Пуерто-Ріко у 1942 році. Відтоді у світі налічувалось близько 3 000 особливих економічних зон. Професійне становлення молоді в умовах інтеграційного розвитку сприяло поліпшенню глобальних торговельних відносин і створенню понад 70 млн. робочих місць. Найважливішою метою функціонування СЕЗ є забезпечення економічного зростання регіону за рахунок використання певних пільг. Водночас для країн, що розвиваються, СЕЗ є також важливим інструментом поліпшення торговельної політики та створення сучасної, а інколи й раніше неаявної виробничої інфраструктури. СЕЗ також сприяють вирішенню проблем зайнятості за рахунок створення додаткових робочих місць і забезпечення можливостей для навчання, отже, підвищують трудові стандарти країни загалом. Наприклад, зайнятість у СЕЗ у Домініканській Республіці зросла з 500 осіб у 1970 р. до більш ніж 200 тис. осіб сьогодні.

Позитивним із точки зору використання можливостей СЕЗ можна вважати досвід Малайзії, яка була надмірно залежною від сировинної орієнтації виробництва у 1950-х роках, але успішно стала на шлях індустріалізації після здобуття незалежності

у 1957 році. У 1968 році уряд Малайзії ухвалює закон про стимулювання інвестицій. У 1971 році задля вирішення проблеми безробіття в країні приймається закон про полегшення умов праці, в якому рівень звільнення від корпоративного податку пов'язується з кількістю співробітників компанії, а вже у серпні 1972 році відкривається перша зона вільної торгівлі у Бейан Лепас, Пенанг. Сьогодні Малайзію можна назвати одним з лідерів з виробництва високотехнологічної продукції, що стало можливим саме завдяки створенню СЕЗ.

Успішним прикладом можна вважати створення СЕЗ на основі портової зони на Маврикії у 1992 році, яка мала на меті перетворити острів на міжнародний складський, дистрибуційний та маркетинговий центр. Сьогодні, коли ця мета досягнута, можна стверджувати, що успіху СЕЗ сприяла також урядова програма підтримки експорту, започаткована у 70-х роках ХХ ст. Вона яскраво продемонструвала, що для успішного функціонування СЕЗ необхідна постійна та цілісна урядова підтримка. Задля цього був створений спеціальний уповноважений орган, що займається розвитком експорту та інвестиціями (MEDIA), а у 1992 році розпочав роботу Державний орган сприяння офшорній діяльності, який має на меті становлення Маврикію як світового офшорного центру. Оскільки Маврикії є членом Економічного співтовариства країн Східної та Південної Африки, він дає можливість суттєво зменшувати (до 60%) імпорتنі мита для держав співдружності. Слід зазначити, що функціонування СЕЗ на Маврикії стало важливим чинником забезпечення майже повної зайнятості, досягнутої шляхом створення умов для цілеспрямованості та узгодженості державних програм [9]. Компанії, що провадять діяльність у портовій СЕЗ, мають такі пільги:

- звільняються від корпоративного податку;
- дивіденди звільняються від оподаткування на перші 20 років діяльності компанії;
- надається можливість продавати 20% щорічного обсягу продажу товарів на внутрішньому ринку;
- забезпечується доступ до офшорних послуг;
- немає контролю за обміном іноземної валюти;
- дозволяється 100-відсоткова іноземна власність компанії.

Сьогодні найуспішнішою країною в контексті експлуатації СЕЗ є Китай, де виникають нові міста, такі як, наприклад, Шеньжень – місто, що стало відомим завдяки перетворенню з невеликого рибальського села на величезний економічний регіональний центр, який динамічно розвивається та отримує щороку близько 30 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій.

Коли позитивні результати діяльності СЕЗ стали очевидними, аналогічні сприятливі режими ведення бізнесу були забезпечені підприємцям у 14 прибережних містах Китаю, а потім і в інших регіонах країни [10].

Наприклад, у Намібії СЕЗ не стали фінансово прибутковими через загальні соціальні, екологічні та політичні проблеми в країні. В Індії під час створення СЕЗ уряд не взяв до уваги фактор якості земель, що передаються під СЕЗ, та почав передавати під індустріальні виробництва родючі землі, які раніше успішно використовувалися фермерами. У перспективі це може завдати удару продовольчій безпеці країни. Крім того, іншою суттєвою проблемою в СЕЗ Індії є відсутність належного контролю за екологічним станом територій, що використовуються.

У Польщі СЕЗ почали створюватися у 1995 році. Сьогодні там успішно функціонують 14 спеціальних економічних зон, таких як Камінногурська, Катовіцька, Костжинсько-Слюбіцька, Краківська, Легніцька, Лодзька, Мелецька, Поморська, Слупська, Стараховіцька, Сувальська, Тарнобжезька, Валбжинська, Вармінсько-Мазурська. Вони суттєво різняться за розмірами, кількістю зайнятих, видами діяльності, інфраструктурою тощо. Усі зони мають диференційовану систему пільг, зокрема звільнення від податку на прибуток, а також від податку на нерухомість. Інвестор, який здійснює

свою діяльність у СЕЗ, може не платити прибуткового податку навіть кільканадцять років, поки не відшкодує значної частки (до 50%) вкладених інвестиційних коштів або дворічних витрат на зарплату працівникам. Чим менш економічно розвиненим є регіон, чим вище безробіття, тим більшими є податкові пільги. Крім того, фірмам, котрі інвестують у спеціальні економічні зони, надаються на пріоритетних правах та за зниженими цінами земельні ділянки, виробничі споруди тощо. У табл. 1 наведено дані щодо зростання обсягів інвестицій та кількості нових робочих місць за останні десять років у Польщі [5].

Таблиця 1

Динаміка показників функціонування СЕЗ у Польщі

Показники	Роки											Динаміка показників 2015 року до 2005 року
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Обсяг інвестицій, млрд. злот.	4,66	5,78	9,72	10,66	10,62	9,88	6,63	6,45	6,16	7,31	7,86	+3,2
Темпи приросту інвестицій по роках, %	113,4	24,1	68,2	9,6	-0,3	-6,9	-32,9	-2,8	-4,4	18,6	7,5	-105,9
Кількість робочих місць, тис.	74,6	112,2	146,4	182,4	210,5	208,0	224,0	240,8	247,5	266,7	287,3	+212,7
Темпи приросту робочих місць по роках, %	26,4	50,5	30,5	24,6	15,5	-1,2	7,7	7,5	2,8	7,8	7,7	-18,7

Джерело: розраховано авторами на підставі джерела [5]

Загалом можна констатувати, що за 2005–2015 роки обсяги інвестицій у спеціальні економічні зони Польщі зросли з 19,9 до 101,0 млрд. злотих, тобто на 407%. Зацікавлює також розподіл інвестицій у польську економіку за країнами світу за цей період. Основними країнами-інвесторами в СЕЗ Польщі є Німеччина (13,57 млрд. злотих), США (12,44 млрд. злотих), Японія (11,22 млрд. злотих) [4].

Проте єдиного універсального способу створення ефективних СЕЗ, на жаль, немає. Успіхи й невдачі СЕЗ мають служити моделлю для країн, що прагнуть створити власні нові СЕЗ, та допомогти їм зрозуміти всі ризики та вигоди цих проєктів.

Для України за сучасного стану її економіки приклад Польщі дає змогу зрозуміти необхідність радикальної зміни підходів до функціонування СЕЗ та використати їх для позитивних змін національної економіки. У табл. 2 показано дані щодо СЕЗ, які існують сьогодні в Україні.

Сьогодні створення спеціальних економічних зон поки що не відіграло важливої ролі в проблемі залучення іноземних інвестицій. Так, від початку функціонування СЕЗ до них було залучено близько 600 млн. дол. США іноземних інвестицій, що становить лише 17,6% їх запланованого обсягу в межах СЕЗ по Україні. Через це можна вважати, що реалізація можливостей СЕЗ не набула в Україні належного застосування.

Таблиця 2

Перелік спеціальних економічних зон України

Спеціальна економічна зона (СЕЗ)	Пріоритетні види економічної діяльності	Інвестиції	Нові робочі місця
1. Азов, м. Маріуполь	Розвиток експедиційно-складської, транспортно-сервісної та виробничої сфер	400 млн. дол. США	10 тис.
2. Закарпаття, Закарпатська обл.	Транспортна, експедиторська діяльність, митні послуги, обслуговування транзитних вантажів, пов'язані з ними фінансові функції	1 300 млн. дол. США	10 тис.
3. Інтерпорт Ковель, м. Ковель	Транспортна, експедиторська діяльність, митні послуги, обслуговування транзитних вантажів, пов'язані з ними фінансові функції	18 млн. дол. США	300
4. Миколаїв, м. Миколаїв	Машинобудування, суднобудування, оброблення деревини, виробництво промислових газів, перероблення пластмаси, будівництво, енергетика, зв'язок	650 млн. дол. США	33 тис.
5. ПортоФранко, м. Одеса	Обслуговування транзитних вантажів, їх зберігання, сортування, пакування, доробка, надання транспортно-експедиторських та агентських послуг	78 млн. дол. США	250
6. Славутич, м. Славутич	Впровадження нових технологій, розвиток інфраструктури СЕЗ «Славутич», поліпшення використання природних та трудових ресурсів тощо	118 млн. дол. США	2,4 тис.
7. Курортополіс Трускавець, м. Трускавець	Лікувально-оздоровчі комплекси, виробництво мінеральних вод, рекреаційний туризм, наукові дослідження в галузі охорони здоров'я	100 млн. дол. США	14,5 тис.
8. Яворів, Львівська обл.	Видобування вуглеводів, харчова та легка промисловість, деревообробна та паперова промисловість, виробництво машин та устаткування, будівництво	277 млн. дол. США	7 тис.
9. Рені, м. Рені	Обслуговування транзитних вантажів, їх зберігання, сортування, пакування, надання транспортно-експедиторських та агентських послуг	58 млн. дол. США	2,6 тис.
10. Донецьк, м. Донецьк (сьогодні данні щодо функціонування СЕЗ на цій території відсутні)	Приладобудування, машинобудування, інноваційні проєкти зі створення нових матеріалів та електротехніки	500 млн. дол. США	10 тис.

Джерело: сформовано авторами на підставі даних Державної служби статистики

Світовий досвід показує, що на функціонування СЕЗ впливають такі фактори:

- політична стабільність;
- інвестиційні гарантії;
- якість інфраструктури;
- кваліфікація робочої сили;
- спрощення адміністративних структур.

Перед Україною також стоїть завдання з вирішення відповідних проблем. Досвід використання СЕЗ у вітчизняній економіці засвідчив негативні наслідки. Проведення через СЕЗ великих обсягів контрабанди та тіньових грошових потоків привело до

рекомендацій Міжнародного валютного фонду щодо скасування пільг для СЕЗ в Україні. Зазначені рекомендації були виконані. Однак це не означає, що у СЕЗ в Україні не може бути перспектив. Сьогодні слід детально проаналізувати світовий позитивний і негативний досвід, взяти до уваги все краще та врахувати можливі негативні наслідки. Це дасть можливість у майбутньому використати потенціал СЕЗ для надання національній економіці нового позитивного вектору розвитку.

В Україні жоден із зазначених факторів не діє повною мірою, що зумовлює додаткові складнощі для впровадження СЕЗ. На думку вітчизняних експертів, світовий досвід функціонування СЕЗ демонструє, що їхня ефективність проявляється через 8–10 років після початку функціонування.

Висновки. Спеціальна економічна зона має значну специфіку організації на макрота мікрорівнях, тому інвестиційна політика держави є запорукою формування привабливого середовища для вітчизняних та іноземних інвесторів. Україна має здійснити модернізацію економіки, тому їй вкрай необхідно активізувати свою участь у конкуренції між країнами за міжнародні потоки капіталу, використовуючи широкий інструментарій формування сприятливого інвестиційного клімату. Одним з найважливіших заходів є забезпечення відкритості умов і результатів діяльності суб'єктів господарювання на території СЕЗ.

У сучасних умовах розвиток СЕЗ потребує виваженої системної державної політики. Водночас необхідно не стільки відновлювати старі правила їхньої діяльності, скільки з урахуванням вітчизняної специфіки та міжнародного досвіду поширювати нові форми.

1) Існує потреба у проведенні науково-практичної роботи з розроблення пріоритетних інвестиційних програм, для реалізації яких доцільно вибрати території, які мають для цього найсприятливішу інфраструктуру та географічні й економічні фактори, що забезпечить прискорений розвиток та досягнення потрібних результатів.

2) Необхідно впровадити спеціальне правове поле, яке має формуватися з урахуванням унікальності кожної конкретної визначеної території з огляду на наявну ресурсну базу та види діяльності.

3) Задля активізації суб'єктів підприємницької діяльності на зазначених територіях слід запровадити преференції терміном 5–10 років. Дотримання цих умов дасть можливість новим формам СЕЗ діяти ефективніше.

Список використаних джерел:

1. Urban shrinkage and the postsocialist transformation. Amsterdam, 2011. URL: <http://www.oecd.org/regional/leed/47270786.pdf> (дата звернення: 12.12.2020).
2. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон : Закон України від 13 жовтня 1992 року зі змінами від 15 травня 2003 року, від 25 березня 2005 року, від 19 січня 2006 року.
3. Мировая практика СЭЗ (по материалам World Economic Journal). URL: <http://daily-finance.ru/articles/2013-02-01/df/25280> (дата звернення: 12.12.2020).
4. 20 lat specjalnych stref ekonomicznych w Polsce / Przewodnik po SSE, Warszawa, 2014. 60 str.
5. Koncepcja rozwoju specjalnych stref ekonomicznych / Ministerstwo Gospodarki. Warszawa, 2009. 25 str.
6. Freeport development: The Mauritius experience. URL: http://unctad.org/en/Docs/ship49413_en.pdf (дата звернення: 12.12.2020).
7. Території пріоритетного розвитку в Україні: проблеми та перспективи. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/364> (дата звернення: 18.10.2020).
8. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон : Закон України від 13 жовтня 1992 року № 2673XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/267312> (дата звернення: 10.10.2020).
9. Статистична інформація / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2020).

10. Ткач С.М. Розвиток інноваційної інфраструктури в Україні та Польщі. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України* : збірник наукових праць. Вип. 3 (119). Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України», 2016. С. 92–97.
11. Special economic zones. Political priority, economic gamble. *The Economist*. 2015. URL: <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21647630-free-trade-zones-are-more-popular-ever-with-politicians-if-not> (дата звернення: 12.12.2020).
12. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. *The Financial Times*. 2016. URL: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/9930245c-b924-11e5-bf7e-8a339b6f2164.html> (дата звернення: 12.12.2020).
13. Zhosan G. Identifying the impact of social responsibility on the performance of the enterprise. *GLOBALIZATION AND BUSINESS. Scientific-Practical Journal. Actual Problems of Economy and Business in Modern Globalization Theory and Practice*. 2017. № 4. P. 90–96. URL: <http://oaji.net/articles/2017/4783-1519307089.pdf> (дата звернення: 12.12.2020).
14. Адвокатова Н.О., Боярчук А.І. Сучасні тенденції розвитку міжнародного ринку транспортних послуг для міжнародного бізнесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2018. Вип. 29. Ч. 1. С. 23–27.

References:

1. Urban shrinkage and the postsocialist transformation. Amsterdam, 2011. URL: <http://www.oecd.org/regional/leed/47270786.pdf> (accessed 12 December 2020).
2. Закон Ukrainy pro zahal'ni zasady stvorennya i funktsionuvannya spetsial'nykh (vil'nykh) ekonomichnykh zon vid 13.10.92 zi zminamy vid 15.05.2003, vid 25.03.2005, vid 19.01.2006.
3. Myrovaya praktyka SÉZ (po materyalam World Economic Journal): URL: <http://daily-finance.ru/articles/2013-02-01/df/25280> (accessed 12 December 2020).
4. 20 lat specjalnych stref ekonomicznych w Polsce/ Przewodnik po SSE, Warszawa. 2014, 60 str.
5. Koncepcja rozwoju specjalnych stref ekonomicznych / Ministerstwo Gospodarki, Warszawa. 2009, 25 str.
6. Freeport development: The Mauritius experience. Available at: http://unctad.org/en/Docs/ship49413_en.pdf (accessed 12 December 2020).
7. Terytoriyi priorytetnoho rozvytku v Ukraini: problemy ta perspektyvy. Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/364> (accessed 18 October 2020).
8. Pro zahal'ni zasady stvorennya i funktsionuvannya spetsial'nykh (vil'nykh) ekonomichnykh zon: Zakon Ukrainy vid 13.10.1992 № 2673XII. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/267312> (accessed 10 October 2020).
9. Statystychna informatsiya. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 10 October 2020).
10. Tkach S.M. (2016) Rozvytok innovatsiyoi infrastruktury v Ukraini ta Pol'shchi [Development of innovation infrastructure in Ukraine and Poland]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. L'viv. DU "Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M.I. Dolishn'oho NAN Ukrainy", vol. 3 (119), pp. 92–97
11. Special economic zones. Political priority, economic gamble. *The Economist*. 2015. Available at: <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21647630-free-trade-zones-are-more-popular-ever-with-politicians-if-not> (accessed 12 December 2020).
12. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. *The Financial Times*. 2016. Available at: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/9930245c-b924-11e5-bf7e-8a339b6f2164.html> (accessed 12 December 2020).
13. Zhosan G. (2017) Identifying the impact of social responsibility on the performance of the enterprise. *GLOBALIZATION AND BUSINESS. Scientific-Practical Journal. Actual Problems of Economy and Business in Modern Globalization Theory and Practice*, no. 4, pp. 90–96. Available from: <http://oaji.net/articles/2017/4783-1519307089.pdf> (accessed 12 December 2020).
14. Advokatova N.O., Boyarchuk A.I. (2018) Suchasni tendentsiyi rozvytku mizhnarodnoho rynku transportnykh posluh dlya mizhnarodnoho biznesu [Current Trends in the Development of the International Transport Services Market for International Business]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 29, no. 1, pp. 23–27.